

Deyimlerde Geçen “Ye-” Eyleminin Anlam Ezgisi

Sibel TURGUT¹

Deyimlerde Geçen “Ye-” Eyleminin Anlam Ezgisi

Özet

Dil, insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştıran ve toplumsal etkileşimi düzenleyerek geliştiren temel bir araçtır. Her toplum, kendi kültürel ve coğrafi yapısına uygun olarak sahip olduğu dil yapısını şekillendirir. Bu bağlamda dil, toplumun tarih boyunca deneyimlediği olaylar ve etkileşimlerle birlikte gelişir. Dilin yapısı, toplumların sosyal ve kültürel kimliklerinin bir parçasıdır. Her dilin kendine özgü bir iletişim biçimi vardır. Bu farklılıklar, bireylerin buldukları ortamlardan, tarihsel bağlamdan ve kültürel kökenlerinden kaynaklanır. Dilin gelişimi de bu faktörlerle yakından ilişkilidir. Türkçe, zengin bir dil yapısına sahip olmasıyla dikkat çeker. Bu zenginlik, Türkçenin tarih boyunca çeşitli kültürlerle etkileşime girmesi ve bu etkileşimlerin dil üzerinde bıraktığı etkileriyle şekillenmesiyle ortaya çıkar. Türkçe, sadece iletişim aracı olmanın ötesinde, kültürel bir mirasın ve coğrafi bir konumun ürünüdür. Dilin bu zenginliği, atasözleri ve deyimler gibi dilin derinliğini ve karmaşıklığını yansıtan unsurlarla daha da vurgulanır. Bu unsurlar, dilin esnekliğine katkıda bulunur; deyimler ise bu esnekliğe önemli bir katkı sağlarlar. Deyimler, çoğunlukla kalıplaşmış ifadeler biçiminde kullanılır. Bu kalıplaşmış ifadeler, genellikle gerçek anlamından farklı bir anlam taşırlar. Bu çalışmada, ye- eylemiyle kurulan deyimlerin karşılık geldiği anlamlar incelenmiştir. Çalışmanın düğüm sözcüğü olarak ye- eylemi seçilmiştir. Ye- eylemiyle bir araya gelen kök sözcükler genellikle olumsuz anlam özelliklerini devam ettirirken, bazı durumlarda anlam değeri olumlu ve tarafsız olan kök sözcüklerle birleşerek metin bağlamında olumsuzluğunu devam ettirmektedir. Bu durum, dilin yapısının ve esnekliğinin bir göstergesi olarak dilin kullanımı hakkında derinlemesine anlayış sağlar. Anlam değeri olumlu ve tarafsız olan kök sözcüklerin ye- eylemi ile birlikte kazandığı olumsuz anlam özelliği anlam ezgisi (semantic prosody) terimi ile genişletilerek bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sunmak hedeflenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Deyimler, anlam ezgisi, olumlu, olumsuz, tarafsız kök sözcükler

Makale Türü: Araştırma

The Semantic Prosody of The Verb “Ye-” In Idioms

Abstract

Language is a fundamental tool that facilitates communication among people and regulates and enhances social interaction. Each society shapes its language structure in accordance with its own cultural and geographical context, and this language evolves through the events and interactions experienced by the society throughout history. The structure of language is an integral part of the social and cultural identities of societies, and each language has its own unique communication style. These differences stem from the environmental, historical, and cultural contexts in which individuals live, and the evolution of language is closely linked to these factors. Turkish stands out for its rich linguistic structure. This richness emerges from the interactions Turkish has had with various cultures throughout history and the traces of these interactions on the language. Turkish is not only a means of communication but also a product of cultural heritage and geographical location. The richness of the language is further emphasized by elements such as proverbs and idioms, which reflect the depth and complexity of the language. Idioms play an important role in reflecting the cultural values and experiences of a society and are often used in the form of fixed expressions. These fixed expressions often carry a meaning different from their literal interpretation, contributing to the richness and flexibility of the language. This study examines idioms formed with the verb “ye-”. While the anchor words accompanying these idioms generally maintain their negative connotations, in some cases, they combine with anchor words that have neutral or positive meanings, thus continuing the negativity in the context of the text. This situation is indicative of the structure and flexibility of language and provides a deeper understanding of language usage. By expanding the concept of semantic prosody to include the negative connotations gained by anchor words with neutral or positive meanings in conjunction with the verb “ye-”, this study aims to contribute to further research in this area.

Key Words: Idioms, semantic prosody, positive, negative, neutral root words

Paper Type: Research

¹ Doktora Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, 6991613@ogrenci.bilecik.edu.tr, ORCID No.: 0009-0008-3065-0406

Bu makale devam etmekte olan doktora tezinden üretilmiştir.

1. Giriş

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmek için kullandığı bir iletişim aracıdır. İletişimin temel unsuru olan dil, zamanla gelişerek değişime uyum sağlayan bir yapıya sahiptir. Bu değişim sürecinde geçmişten bağımsız değildir. Bu çerçevede dil, geçmişten geleceğe uzanan bir köprü görevi üstlenir. Kavukcu (2018: 1) tarafından da belirtildiği üzere dil, bir milletin tarihini, coğrafyasını, edebiyatını, hayat felsefesini aktaran önemli bir toplumsal araçtır; bu aktarım anlam yoğunluğu kuvvetli sözcüklerle ek olarak bilmeceler, atasözleri ve deyimler vb. gibi kalıp ifadelerle gerçekleşir. Söz konusu kalıp ifadeler dilin temel unsurlarıdır ve deyimler de bunlardan biridir. Aksoy (1984: 49) ve Püsküllüoğlu (1995: 7) tarafından da ifade edildiği üzere deyimler, çoğunun gerçek anlamından farklı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluklarıdır.

Deyimler, bir dilin zenginliğini ve kültürel derinliğini ifade eden önemli bir unsurdur. Belirli bir toplumsal, kültürel veya tarihsel bağlama dayanan deyimler genellikle metaforik bir yapıya sahiptir. Türkçede deyimler, söz konusu yapıyı kullanarak bir durumu veya kavramı derinlemesine betimleyebilir. Bu durum deyimlerin anlam alanlarının zenginleşmesinde önemli rol oynar. Örneğin, *başını yemek* deyimi *Güncel Türkçe Sözlük*'te (TDK, 2024), 'bir kimse- nin güç duruma düşmesine yol açmak; ölmesine sebep olmak' olarak ifade edilir. Söz konusu deyimdeki *baş* ve *yemek* sözcükleri doğrudan fiziksel bir eylemi ifade etmez aksine bir kimse- nin büyük zarar görmesini benzetme yoluyla ifade eder. Bu bağlamda Türkçenin deyimler açısından oldukça zengin bir dil olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu nitelik söz konusu dilin derinliğini ve çeşitliliğini yansıtır.

Dillerin tipolojik özelliklerine göre deyimlerin kullanımları; söz dizimi ve yapısal özellikleri, morfolojik özellikleri, kültürel bağlamı, metaforik yapısı, toplumsal ve iletişimsel rolü farklılık gösterebilir. Bu bağlamda diller arasında deyimlerin yapıları ile kullanımları arasında farklılık ve çeşitlilik görülmesi de olağandır. Dilbiliminde deyim üzerine yapılan araştırmalar, o dildeki deyimlerin sıklığı, deyimlerin işlevselliği vb. gibi sesbilimsel, morfolojik ve sözdizimsel çerçevede incelenerek ele alınmaktadır. Can (2020: 78) araştırmasında Türkçedeki deyimlerin özellikle sözdizimsel², anlambilimsel³ ve edimbilimsel⁴ olmak üzere farklı alanlarda incelendiğini belirtmiştir.

Deyimlerin farklı alanlarda irdelenmesi, araştırılması veya sınıflandırılması deyimlerin tek bir kalıp içerisinde oluşmadığını göstermektedir. Bütün dillerde olduğu üzere Türkçede de deyimler tek bir biçimde oluşmaz. Deyimler, Türkçe söz dizimi açısından sabit bir yapıya sahip olsa da kalıplaşırken farklı öbekler ile bir araya gelirler. Bu bağlamda kalıplaşan deyim-

² Deyimlerin sözdizimsel özellikleri için bk. Aksan 1996: 174; Gencan 2001: 350; Demir 2008: 428.

³ Uzun (1991), deyimleri anlam yönünden inceleyerek sınıflandırma yoluna gitmiştir.

⁴ Akar (1991: 4-10), deyimleri edimbilimsel açıdan ele alır ve deyimlerin içerisinde belirleyici unsurlar üzerinde durur.

ler, dilin söz varlığında yer alan isim, zarf, sıfat, edat ve bağlaç vb. gibi sözcük sınıflarından bağımsız değildir. Dil sistemi içerisinde her bir sözcük, sözcük öbeği veya cümle en az bir anlamla ilişkilendirilmektedir. Buradan hareketle sözcüklerin dil konuşuru tarafından hem yazılı hem de sözlü anlatımda birden fazla anlamla kullanımı söz konusudur. Bununla birlikte her dilin söz varlığının temel kaynağı ise sözlüklerdir. Yine bir dilin söz varlığı denilince; o dile ait sözcükler, deyimler, kalıp sözler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarının hepsi kastedilmektedir. Çalışmamızın konusu olan ve dilin zenginliklerinden kabul edilen deyimlerin tanımı *Güncel Türkçe Sözlük*'te (TDK, 2024), "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir" olarak tanımlanır. Türkçe deyimler bakımından oldukça etkin ve yetkin bir dildir. Bu konuda alanyazında araştırmacılar pek çok araştırma yapmış ve 'deyim' üzerine açıklama getirmişlerdir. Buna göre Aksan (1982: 37), "Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür"; Aksoy (1984: 49), "Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları"; Topaloğlu (1989: 55), "Çekici bir anlatım özelliği taşıyan, genellikle gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime öbeği"; Korkmaz (1992: 43) "Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği"; Püsküllüoğlu (1995: 7) "Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu" olarak tanımlamışlardır.

Yukarıda yer verilen görüşler ışığında deyimler, söz öbekleri biçiminde kalıplaşmıştır. Bu durum; deyimün ön plana çıkan özellikleri arasındadır. Deyimler, birden fazla sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan bütüncül yapıda kendi anlamının dışına çıkarak farklı bir anlamı ifade ederler. Söz konusu özellik; araştırmacıların ifade ettiği üzere ilgi çekici bir anlatım özelliğine sahip olmasını da beraberinde getirir. Buradan hareketle deyimler, dilin anlatım gücünü artırmada sıkça kullanılan yöntemlerden biri olarak da genel kabul görmüştür. Deyimler, iki veya daha fazla kelimenin bir araya gelmesiyle, ortak bir anlam oluşturarak gerçek anlamın ötesine geçerler. Bu anlamlar kalıplaşmış sözcük öbeklerinde yer alan düğüm sözcükler ile bir araya gelen kök sözcüklerin etkisiyle bazen olumlu bazen olumsuz veya tarafsız olarak yeni anlam sınırları oluşturabilirler. Çalışmada düğüm sözcük olarak seçilen *ye-* eylemi ile kurulan deyimler, anlam ezgisi bakımından çoğunlukla olumsuzluğunu devam ettirmektedir. (Örneğin *tokat ye-*, *haraç ye-*). Ancak *ye-* eylemi anlam değeri olumlu ve tarafsız olan kök sözcüklerle de bir araya gelmektedir. Bu sözcüklerdeki anlam durumunun nasıl biçimlenmekte olduğu araştırmaya değerdir (Örneğin *başını ye-*, *para ye-*). Nitekim son yıllarda derlem dilbiliminde *anlam ezgisi* (*semantic prosody*) teriminin incelenmesine yoğun ve giderek de artan bir ilgi duyulmaktadır. Batı'da söz konusu terimin oluşumunda *Sinclair*, *Stubbs*, *Whitsitt* ve *Louw* öne çıkan isimlerdir. Bu anlamda söz konusu araştırmacıların ilgili terime dair görüşleri *semantic prosody* biçimindedir. Bu çalışmada da sözü edilen terim anlam ezgisi şeklinde ele alınmış, bu bağlamda *ye-* eylemi ile kurulan deyimlerin metin bağlamında anlam ezgisi açıklanmıştır.

2. Anlam Ezgisi (Semantic Prosody)

Terime ilk olarak dikkat çeken isim Sinclair olmuştur. Sinclair (1991: 112), 7,3 milyon kelimeyi içeren bir derlemede *set in* (takmak (kıymetli bir taşı bir yüzük vb.ne); oturtmak; başlamak; bastırmak; işe el koymak vb.) deyimsel eylemin *sözcüksel çevresi* (*lexicogrammatical environment*) üzerine inceleme yapmıştır. Belirlediği deyimsel eylemin olumsuz-hoş olmayan olaylarla (kazalar vb.) ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Sinclair (1998: 15) tarafından yapılan tanıma göre anlam ezgisi, değişmeyen yapı ile birlikte anlam biriminin zorunlu unsurlarından biridir ve temel birim olan kelime ile birlikte bütüncül yapıyı oluşturur. Bütüncül yapı etrafındaki diğer unsurlar ise isteğe bağlı olarak yer alır.

Anlam ezgisi (*semantic prosody*) terimi Louw (1993)'a atfedilir. Ancak terimin *prosody* kısmı Firth tarafından kullanılmıştır. Firth, 1948'de yayımladığı "Sounds and Prosodies" adlı çalışmasıyla ilk olarak *prosodik çözümleme* (*prosodic analysis*)⁵ kuramını ortaya koymuştur. Daha sonra Firth (1957), sesbirimlerin çevresiyle olan ilişkilerini *fonolojik renklendirme* (*phonological colouring*) kavramıyla açıklar. Firth (1957), ilgili çalışmasında anlamların yaratılması için bağlamsal olarak seslerin nasıl işlediğini vurgulamıştır.

Louw (1993: 158), *anlam ezgisi* (*semantic prosody*) terimini ilk kez yazılı olarak kullanan kişidir ve bu terimi 1988 yılında Sinclair ile yaptığı kişisel görüşmesine dayandırır. Söz konusu terimin kökeninin Firth'ün *fonolojik renklendirme* (*phonological colouring*)⁶ kavramından esinlenerek geldiğini de ekler. Louw (1993: 157), bu aşamada hem Firth'den hem de Sinclair'den esinlenerek söz konusu terimi ön plana çıkarmada başarılı olmuştur. Araştırmalarında belirli öğelerin birbiri ile bir araya gelme olasılığını *anlam ezgisi* (*semantic prosody*) terimini kullanarak genişletir; diğer bir deyişle, düğüm sözcükler ve bir araya getirilen birimlerin rastgele bir düzenle değil, sabit bir biçimde olduğu görüşünü ileri sürer. İlerleyen aşamalarda ise Louw (2000: 30)'un "Bir birimin eş dizimleri tarafından telkin edilen anlam aurası/atmosferi" ifadesi literatürde araştırmacılar tarafından kabul gören en temel tanımdır. Stewart (2009: 50) ise söz konusu terimi "düğüm sözcüğün, yanı başı ile yakın çevresindeki sözcüklerin etkisi içerisinde olduğunu" belirterek aynı görüşü paylaşan isimlerden biri olmuştur.

Stubbs (1996: 173), *cause* (sebepl olmak, yol açmak vb.) sözcüğünün eş dizim örüntülerini analiz ederek bu sözcüğün genellikle olumsuz olayları temsil eden terimlerle (*AIDS, cancer, problem, illness, disaster vb.*) sıklıkla bir araya geldiği sonucuna varmıştır. Söz konusu araştırmacının çalışmaları Sinclair ile aynı eğilimdedir. Hunston (2002: 142) anlam ezgisi kavramını tek tek sözcüklerden çok tüm öbeğin anlamını içerdiğini ve ancak bir sözcük ya da öbeğin

⁵ Firth (1948) söz konusu kuram ile *phonematic units and prosodies-fonematik birimler ve prosodileri* örneklendirir (Parawahera, 1999: 57).

⁶ Verilen örnekler, *fonolojik renklendirme* ile "kanbur/kambur, bekleyen/bekliyen" gibi sözcüklerde gördüğümüz bir kısmı yazıya yansıtılmış, bir kısmı söyleyişte görülen ses benzeşmelerinin kastedildiğini göstermektedir. (Çalışkan, 2014: 140).

çok sayıdaki örneklerine bakılarak bulunabilir olduğunu ve anlam ezgisinin bir sözcük ya da öbeğin tipik kullanımına bağlı olmasıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Stubbs (2002: 225), düğüm sözcüklerin yakın çevresiyle anlamsal ilişkisinin varlığını vurgular ve terimi üç kategoriye ayırır: Olumlu (positive), olumsuz (negative) ve tarafsız (neutral). Bu aşama Louw (2000), kelimelerin olumlu anlamlarının olumsuz anlamlara göre daha az anlam ezgilerine sahip olduğunu iddia etmiştir. Xiao ve McEnery (2006) ise Stubbs'ı destekleyerek anlam ezgisinin olumlu (positive), olumsuz (negative) ve tarafsız (neutral) çağrışımlar olmak üzere üç farklı kategoriye ayrıldığını belirtirler. Çalışmaların bir sonraki aşamasında McEnery & Hardie (2012) ise ezgilerin, ilgili kelimenin hangi anlam ezgisine sahip olduğunu ve ezgilerin, birlikte bulunduğu kelimenin anlamına göre olduğuunu ifade eder.

Whitsitt (2005), çalışmalarıyla literatüre önemli katkılarda bulunan önemli isimlerden biridir ve terimi üç farklı kategoride inceler. Whitsitt (2005: 283), anlam ezgisi ile çağrışımları birbirinin eş anlamı olarak ele alan Partington (1998)'a atıfta bulunur. Çağrışım konusuna dikkat çeken isimlerden olan Partington (1998), *commit* (işlemek) sözcüğü üzerine araştırma yapar. Partington (1998: 67), *commit* sözcüğü ile bir araya gelen eş dizimleri inceleyerek olumsuz çağrışımın sadece *commit* kelimesinde olmadığına dikkat çeker ve bu çağrışımın *commit* sözcüğü ile bir araya gelen eş dizimlerinden oluşan birimde olduğuunu ifade eder. Anlam ezgisi terimi, başlangıçtan beri araştırmacılar tarafından, eş dizimlilik terimiyle açıklanma eğilimindedir. Whitsitt (2005: 283) bu tanımların en başında yer alan ismin Louw olduğuunu da kabul eder. Ancak Whitsitt⁷ ayrıntılı olarak ele aldığı, Louw'un anlam ezgisinin bilinçaltı rolü ve ironi kapsamında yaptığı metefor görüşlerini ise eleştirir. Son olarak ise pragmatik bakış çerçevesine sahip olan Sinclair (1996: 87-88)'e göre anlam ezgisi tutumsaldır. Bir ögenin etrafiyla bütünleştirilmesinde etkin bir rol oynar. Bu görüş çerçevesinde yer alan bir diğer isim ise Stubbs'tır. Stubbs (1986: 1)'a göre konuşur veya yazarların tutumlarının ifadeleri kullanılan o dilin tüm alanına yayılır. Bu görüşler doğrusunda Whitsitt (2005)'e göre anlam ezgisi tutumsal, pragmatik ve çağrışımsal bir atmosfer içerisindedir.

Anlam ezgisi üzerine yapılan araştırmaların çoğu İngilizce üzerine gerçekleştirilmiştir. Ancak, Portekizce (Berber Sardinha, 2000), İtalyanca (Tognini & Bonelli, 2001), Çince (Xiao & McEnery, 2006; Wei & Li, 2014), Almanca (Dodd, 2006) ve Norveççe (Ebeling, 2014) gibi diğer dillerde de bu terim üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, İngilizce dışındaki dillerde de söz konusu terimin varlığını göstermektedir.

Türkçe alanyazında anlam ezgisi üzerine yapılan araştırmaların başlangıcı oldukça sonradır. Bu durum, alanyazında söz konusu kavram için aşağıdaki terimlerin tercih edilmesine sebep olmuştur:

⁷ Whitsitt (2005: 291), özellikle Louw'un *Amen* sözcüğü üzerine getirdiği eleştiri *analogy of co-articulation (prosody in the Firthian sense)* bakımından görüşün geçerli olmadığıdır.

- anlam ezgisi (Aksan ve ark., 2008); anlam ezgisi (Sert, 2018),
- anlam vezni (Pilten, 2008, 2011, 2013),
- semantik prosodi (Çalışkan, 2014).

Aksan vd. (2008) tarafından sunulan “Türkçede Yakın Anlamalı Sözcükler: Bir Derlem Çalışması” başlıklı bildiriye anlam ezgisi terimi Türkçede ilk kez ele alınmıştır. Uçar ve Kurtoğlu (2011) ise *al-* eyleminin anlam ezgisi özellikleri üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Pilten’in (2011) ise Orhun Yazıtları’nda geçen *al-* ve *baz kıl-* eylemlerini incelediği çalışma, bu alandaki temel eserlerden biridir. Çalışkan (2014) söz öbeklerini incelediği çalışmasında *semantik prosodi* terimini tercih etmiştir. Kurtoğlu Zorlu (2017), derlem tabanlı inceleme yaparak korku kültürü ile ilgili sözcükleri anlam ezgisi yönüyle incelemiştir. Ayrıca Pilten Ufuk’un (2017a) anlam ezgisi kavramını tespit ve kullanım alanları bakımından ele aldığı çalışmasını, yine Pilten Ufuk’un (2017b) Cahit Zarifoğlu şiirlerinde ‘kadın’ sözcüğünü anlam ezgisi özellikleri açısından incelediği çalışması takip etmiştir. Esmer (2015) ise Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin yazdığı metinlerdeki anlam ezgisi özelliklerini belirli düğüm sözcükler (bilgisayar, internet vb.) aracılığıyla incelemiştir. Ayata (2016), konuyla ilgili bir yüksek lisans tezi hazırlamış, Sert (2018) ise “Anlam Alanı ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anlamalı Durum Sıfatları (Derlem Tabanlı Bir İnceleme)” başlıklı doktora tezi sunmuştur. Yakın tarihte ise Hatipoğlu (2023) Türkçe Eylemlerde Olumsuz Semantik Prozodi (Derlem Temelli Bir İnceleme) başlıklı doktora tezi hazırlamıştır.

Yukarıda yer alan çalışmalar, alanyazında anlam ezgisi teriminin genel kabul gördüğünü göstermektedir. Çalışmaların çoğu derleme dayalı olduğundan, anlam ezgisi söz konusu olduğunda derlem tabanlı çalışmaların yaygınlaştığını söylemek de yerinde olacaktır. Yapılan araştırmalarda seçilen *düğüm* sözcüklerin anlamları sözlükler ile sınırlandırılmamıştır. Söz konusu *düğüm* sözcüklerin sözlük anlamları, derlem üzerinden tespit edilen metin bağlamındaki anlamları ile genişletilmiştir. Ortaya konulan çalışmalar ise anlambilime yeni perspektifler kazandırmıştır. Buna göre, incelenen sözcüklerin sözlükte olmayan anlamlarının tespiti anlam ezgisi ile açıklanmıştır. Buradan hareketle anlam ezgisi, sözlüksel öğelerin metin bağlamında çevresel faktörlerin etkisiyle oluşturduğu yeni bir anlam alanıdır. Başka bir deyişle, anlam ezgisi, bağlam içinde olan örtük/derin anlamı ortaya çıkarır. Bu anlam, herhangi bir dilsel öğenin bağlam içerisinde bir araya gelen eş dizim örüntülerinin oluşturduğu tipik kullanımıyla da ilişkilidir. Çalışmalarda ifade edilen *düğüm sözcük (node word)* terimi araştırma esnasında incelenen sözlüksel öğelerdir. Sert (2019; 107-108) tarafından da belirtildiği üzere incelenen düğüm sözcükler, bağlamsal ilişkilerde olumlu veya olumsuz değere sahip sözcüklerle bir araya geldiğinde bu durum onlara yeni anlamlar kazandırır. Oluşan yeni anlamlar o sözcüklerin anlam ezgisi olarak karşılık gelir.

Bu çalışmada belirlenen *düğüm* sözcük, *ye-* eylemi ile oluşturulan deyimlerdir. Kök sözcükler ile ifade edilen ise *düğüm* sözcüğün yanında yer alan ve o deyim zorunlu bir diğer birim ögesidir. *Ye-* eylemi ile bir araya gelen kök sözcüklerin bazen isim bazen zamir bazen de zarf olduğu görülmektedir. Bu çerçevede kök sözcüklerin anlamları, sözlükte karşılık gelen

birincil anlamıyla doğrudan verilmiştir. Bu anlamlar, olumlu, olumsuz ve tarafsız ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmanın temelini sözlüksel ve sezgisel yöntemden oluşur. Buna göre kök sözcükler, düğüm sözcüğün anlamını belirlemede ve bağlamsal ilişkilerin anlaşılmasında önemli bir rol oynar. Buradan hareketle çalışmada, Türkçe deyimlerde geçen *ye-* eylemi ile kurulan söz öbeklerinin bağlam içinde anlam ezgisi olarak ne tarafta (olumlu, olumsuz, tarafsız) olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

3. Yöntem

Çalışmanın ilk aşamasında, *ye-* eylemi ile birlikte kullanılan deyimler, Türk Dil Kurumu (TDK) *Türkçe Güncel Sözlük*, Çotuksöken’in *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* ile Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* taranarak belirlenmiştir. Sözlük taramasının ardından çalışmada kullanılmak üzere Türkçe Ulusal Derlem (TUD)’den seçilen *düğüm* sözcüğü için örnek cümleler tespit edilmiştir. Derlemde, düğüm sözcüğünün arama aralığı sağ ve sol tarafından en az beş sözcük ile sınırlandırılmıştır.

4. Uygulama

Ye- eylemi ile bir araya gelen kök sözcükler⁸ sözcükler olumlu, olumsuz ve tarafsız olarak **Tablo 1**’de şu şekilde ayrılmıştır:

Tablo 1. *Ye-* Eylemi ile Bir Araya Kök Sözcükler

Olumlu	Olumsuz	Tarafsız
1. Ayva ye-	1. Borç ye-	1. Başını ye-
2. Damga ye-	2. Bozgun ye-	2. Başının etini ye-
3. Ekmeğini ye-	3. Ceza ye-	3. Birbirini ye-
4. Hak ye-	4. Darbe ye-	4. Çiğ çiğ ye-
5. Kaymağını ye-	5. Dayak ye-	5. İçi içini ye-
6. Miras ye-	6. Feleğin sillesini ye-	6. Kafayı ye-
7. Nane ye-	7. Gam ye-	7. Kendini ye-
8. Para ye-	8. Halt ye-	8. Tıka basa ye-
	9. Haraç ye-	9. Vakit/zaman ye-
	10. Haram ye-	
	11. Hüküm ye-	
	12. Kazık ye-	
	13. Kötek ye-	
	14. Kurşun ye-	
	15. Küfür ye-	

⁸ **Tablo 1**’de yer alan düğüm sözcük (*ye-* eylemi) ile bir araya gelen kök sözcükler bold olarak işaretlenmiştir.

	16. Rüşver ye-	
	17. Papara ye-	
	18. Sopa ye-	
	19. Tekme ye-	
	20. Tokat ye-	
	21. Vurgun ye-	
	22. Zılgıt ye-	

Tablo 1'de yer alan deyimler, Çotuksöken'in *Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* ile Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nden seçilmiştir.

Tabloya göre *ye-* eylemi ile bir araya gelen olumsuz sözcük kategorisindeki *tokat, bozgun, kötek, halt, haraç, dayak, küfür, papara, sopa, zılgıt, ceza, gam ve haram* sözcükleri, semantik olarak olumsuz çağrışım ifade eder. Bu bağlamda söz konusu deyimler bu çözümlemede yer almayacaktır. Ancak olumlu ve tarafsız çağrışım içeren kök sözcüklerde anlam görünümünün nasıl olduğu incelenmiştir.

5. Çözümleme

Bu bölümde yer alan kök sözcüklerin ve *ye-* eylemi ile bir araya gelen deyimlerin anlamları *Güncel Türkçe Sözlük*'ten (TDK, 2024); örnek cümleler ise Türkçe Ulusal Derlem (TUD)'den alıntılanmıştır.

1.a) Kaymak: *isim, Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman, krema.* Kaymak sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına 'değer' ya da 'çağrışım' olarak olumludur.

b) Kaymağını ye-: *Bir şeyin en büyük payını, kârını ele geçirmek.* *Ye-* eylemi ile bir araya gelen kaymak sözcüğü deyimleşmiştir. Açıklamaya göre olumlu anlamdadır. Ancak düğüm sözcük ile birlikte metin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...Ama bütün bu Teknoloji-Medya-Tüketim şeytan üçgeninin kaymağını yiyenlerin gençleri başka safsatlarla aldatmalarına, bunun tafrasını satmalarına da tahammülüm yok... (W-HG37C4A-0761-2)

2. a) Kendi: *zamir, İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat.* Kendi zamiri burada gerçek anlamında verilmiştir. Zamir tek başına 'değer' ya da 'çağrışım' olarak tarafsızdır. Olumlu veya olumsuz bir değeri yoktur.

b) Kendini ye-: *Açığa vurmada gizli gizli üzülme.* *Ye-* eylemi ile bir araya gelen kendi zamiri deyimleşmiştir. Düğüm sözcük ile birlikte metin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...Ama öldürmeyen acı güçlendiriyordu... Bir yandan da kendi kendini yiyip bitiriyordu... (W-VA16B4A-1030-25)

3. a) Para: 1. isim, Ekonomi. Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metal-den ödeme aracı; mangır, mangiz, nakit, papet, tıkr, tungır. 2. isim Bir emek karşılığında elde edilen kazanç. Para sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumludur.

b) Para ye-: 1.gereksiz olarak çok para harcamak 2. çok para harcatmak 3. görevli bulunduğu yerin imkânlarından yararlanarak para çalmak, rüşvet almak. Ye- eylemi ile bir araya gelen para sözcüğü deyimleşmiştir. Açıklamaya göre deyim ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumludur. Ancak düğüm sözcük ile birlikte metin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...İş hanlarının bodrum katlarına gizlenmiş pavyonlarda küfeyle para mı yemedi, kusuncaya kadar rakı mı içmedi... (W-TA16B1A-0918-4)

4. a) Tıka basa: zarf, Çok sıkıştırarak, boş kalmayacak biçimde. Tıka basa zarf öbeği burada gerçek anlamında verilmiştir. Zarf öbeği ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumsuz veya olumlu bir çağrışım yapmadığından tarafsızdır.

b) Tıka basa ye-: Mideye sıkıntı verecek kadar çok yemek. Ye- eylemi ile bir araya gelen tıka basa zarf öbeği deyimleşmiştir. Anlam ezgisi olarak olumsuz taraftadır.

Örnek: ... Bir köpek düşününüz! Bir tarafta bir hayvan ölüsü bulmuş ve yemiştir; leşi tıka basa yemiş, doymuştur... Düşününüz ki, bu köpek içi ve dışı pislik olduğu halde, işerken kirlenmemek için bir ayağını havaya kaldırmak sevdasındadır... (W-OI42E1B-2937-427)

5. a) Vakit: 1. isim, Zaman. 2. isim Bir işe ayrılmış veya bir işe için alışılmış saatler. 3. isim çağ: Vakit sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Anlam değeri olarak bakıldığında tarafsızdır.

b) Vakit ye-: Epey zaman harcanmasını gerektirmek. Ye- eylemi ile bir araya gelen vakit sözcüğü deyimleşmiştir. Deyim anlam değeri olarak tarafsızdır. Ancak düğüm sözcük ile birlikte metin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...Ters cevaplar verir. Müşteriye onun vaktini alıyormuř⁹ (yiyormuş) havası verir. Genel olarak bu tip işyerlerinde vakit, boş ve amaçsız diyaloglarla, vitrin camlarından dışarıyı, dükkan aynalarında kendini seyretmekle... (W-160-HH42C1A-0296)

6. a) Nane: 1.isim, bitki bilimi. Ballıbabagillerden, yaprakları sapsız, çiçekleri beyaz veya menekşe renginde, güzel. 2. isim, Bu bitkinin kurutulmuş yapraklarından elde edilen baharat.

⁹ Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2023), (bir işe birinin) vaktini almak (veya yemek), TDK-Güncel Türkçe Sözlük söz konusu deyimini *vakit yemek* veya *almak* olarak birlikte almıştır. Bu bağlamda çalışmada verilen örnek göz önünde bulundurulmuştur.

Nane sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumludur.

b) Nane ye-: *Yakışksız bir davranışta bulunmak, uygunsuz bir iş yapmak. Ye-* eylemi ile bir araya gelen nane sözcüğü deyimleşmiştir. Deyim anlam değeri olarak olumsuzdur. Dügüm sözcük ile birlikte metin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer almaya devam eder.

Örnek: ...Güneydoğu, Doğu ve İç Anadolu bölgelerimizde ormansızlıktan doğan erozyonlar düğün halaylarıyla beklenirken, güney ve batı kıyılarımız da can çekişiyor... Kısacası yurdumuz naneyi yemiş diyebiliriz sayın seyircilerimiz... (W-RA14B1A-4730-1)

7. a) Baş: 1. *isim, anatomi. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser.* Baş sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak tarafsızdır.

b) (birinin) Başını ye-: 1. *Güç duruma düşmesine yol açmak. 2. Ölmesine sebep olmak.* Ye-eylemi ile bir araya gelen (birinin) baş sözcüğü deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ... İngiliz basınına göre kriz, hükümetin başını yiyebilir. Akaryakıt fiyatlarına karşı Batı Avrupa’da başlayan eylemler hızla yayılırken... (W-ME30D1B-2083-66)

8. a) Başının etini ye-: *Karşısındakini bezdirinceye, bıktırıncaya kadar sürekli konuşmak veya söylenmek. Ye-* eylemi ile bir araya gelen (birinin) baş ve et sözcüğü deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ... Savaşmaktan, kaçışmaktan ve perişanlıktan bıkmış Kürt kadınları da erkeklerinin başının etini yiyordu ne zamandır, ihsan Nuri ve mücahitlerinin ayağından zemin kaymaya başlamıştı yavaş yavaş. (W-NA16B4A-0040-46)

9. a) Kafa: 1. *isim baş.* Kafa sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak tarafsızdır.

b) Kayafî ye-: *argo. Aşırı yorgunluktan bunalıma düşmek. Ye-* eylemi ile bir araya gelen kafa sözcüğü deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ... Sahi kafayı mı yiyordu, çıldırıyor muydu, dengesi mi bozuluyordu? Ne yapıyordu, nereye gidiyordu, kötü sona doğru hızla koşuyor muydu? (W-VA16B1A-2632-28)

10. a) İç: 13. *sifat. İnsanın manevî varlığıyla ilgili olan.* İç sözcüğü burada yan anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak tarafsızdır.

b) İçi içini ye-: 1. *İstedliğini yapamama yüzünden üzülme. 2. Dert etmek. Ye-* eylemi ile bir araya gelen iç sözcüğü pekiştirilerek deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...Harun olan biteni hazmedemiyor, içi içini yiyor, Media'dan uzaklaşmış olmasını kabullenemiyor, ruhunda önü alınamaz bir kin biriktiriyordu. (W-MA16B4A-0150-34)

11. a) Hak: 1. *isim. Doğru, gerçek.* 2. *İsim. Adaletli davranma.* 3. *İsim. Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç.* Hak sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına 'değer' ya da 'çağrışım' olarak olumludur.

b) Hak (hakkını) yemek: *Başkalarının hakkını vermemek.* Ye- eylemi ile bir araya gelen hak sözcüğü deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ... Hak yiyenler, zulüm edenler, çalanlar bey de olsa, paşa da olsa, senin adın gelince korkudan diz çökecekler. (W-ID36C2A-0018-2)

12. a) Birbiri: *zamir. Karşılıklı olarak bir diğeri.* Birbiri zamiri burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına 'değer' ya da 'çağrışım' olarak tarafsızdır.

b) Birbirini ye-: *İki veya daha çok kimse birbiriyle uğraşmak, birbirine kötülük etmek.* Ye-eylemi ile bir araya gelen birbiri zamiri deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...Çoğu insanın çıldırdığı, birbirini yediği, tuhaf hesapların peşine düştüğü evliliğe hazırlık kısmını hasarsız atlatmanın başka formülü yok. (W-XI45F1D-4809-34)

13. a) Ayva: 1. *isim, bitki bilimi. Güllilerden, çiçekleri iri, beyaz veya pembe, yapraklarının altı tüylü, orta yükseklikte bir ağaç (Cydonia vulgaris).* 2. *isim Bu ağacın büyük, sarı renkte, tüylü, mayhoş, dokusu sertçe, ufak çekirdekli meyvesi.* Ayva sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına 'değer' ya da 'çağrışım' olarak olumludur.

b) Ayvayı ye-: *argo. Kötü duruma düşmek, işi bozulmak.* Ye- eylemi ile bir araya gelen ayva sözcüğü deyimleşmiştir. Dügüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ...O benden daha karamsardı: "Ayvayı yedik oğlum." Haklıydı. (W-QA16B5A-0175-18)

14. a) Ekmek: 1. *isim. Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek; nan, nanuaziz.* 2. *isim, mecaz İnsanı geçindirecek iş; kazanç.* Ekmek sözcüğü gerçek anlamında 'değer' ya da 'çağrışım' olarak olumludur. Sözcük mecaz anlamında 'değer' ya da 'çağrışım' olarak yine olumludur.

b) Ekmeğini ye-: 1. *Birisinin işinde çalışarak kendi geçimini sağlamak.* 2. *Geçim yönünden birisinin yardımından yararlanmak.* Ye- eylemi ile bir araya gelen ekmek sözcüğü deyimleşmiştir. Ancak düğüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer alır.

Örnek: ... Futboldan ekmeğini yiyen bir futbolcunun kendisi gibi futboldan ekmek yiyen bir meslektaşına kasten (bilerek ve hatta isteyerek) karnına tekme atması asla kabul edilemez. (W-TI31D1B-2333-5)

15. a) Çiğ: 1. *sıfat, Pişmemiş veya az pişmiş.* Çiğ sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak tarafsızdır.

b) Çiğ çiğ: *zarf, Çiğ olarak, çiğ bir biçimde.* Çiğ çiğ zarf öbeği burada yine gerçek anlamında verilmiştir. Zarf Öbeği ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak ise tarafsız kalmaya devam eder.

c) Çiğ çiğ ye-: *Bir kimseye parça parça edecek derecede öfke duyamak.* Ye- eylemi ile bir araya gelen *çiğ çiğ* birleşik sözcüğü deyimleşmiştir. Düğüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında tarafında yer alır.

Örnek: ... Bunlar öyle ilkelidiler ki, ev yapmasını, ölülerini gömmesini bile bilmiyorlar, etleri çiğ çiğ yiyorlardı. Böyle bilgisiz, böyle görgüsüz olan bu insanlar, zaman zaman sürüler halinde Uruk’a saldırıp, yakıp yıkıyor, kan döküyor, ellerine geçeni çalıp, kaçıyorlardı. (W-MD37C0A-0157-481)

16. a) Damga: 1. *isim, Bir şeyin üzerine bir nişan, bir işaret basmaya yarayan araç.* 2. *Bu araçla basılan nişan, işaret.* Damga sözcüğü her iki açıklamasında gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumludur. 3. *isim, mecaz, Bir kimsenin adını kötüye çıkaran, yüz kızartıcı durum.* Damga sözcüğü üçüncü anlamda ise ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumsuz tarafa kaymıştır.

b) Damga ye-: *Biri kötü bir yargıya veya nitelenmeye uğramak.* Ye- eylemi ile bir araya gelen damga sözcüğü deyimleşmiştir. Düğüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer almaya devam etmektedir.

Örnek: ... İçlerimizden bazılarımızsa, inatla sürdürmüştür ve sürdürmektedir düşünmeyi, sorgulamaya devam etmeyi; asi damgası yemek uğruna da olsa... (W-VG03A1B-3289-208)

17. a) Miras: 1. *isim, hukuk. Birine, ölen bir yakından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke.* Miras sözcüğü burada gerçek anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak olumludur. 3. *isim, mecaz. Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey.* Miras sözcüğü burada mecaz anlamında verilmiştir. Sözcük tek başına ‘değer’ ya da ‘çağrışım’ olarak yine olumludur.

b) Miras ye-: *Kendine kalan mirası tüketmek.* Ye- eylemi ile bir araya gelen miras sözcüğü deyimleşmiştir. Düğüm sözcük ile birlikte metnin bağlamında anlamsal olarak olumsuz ezgi tarafında yer almaya başlamıştır.

Örnek: ... İviç’le birlikte Fenerbahçe 90 dakikalık saha mücadelesini kaybetmiş ve Osieck’in mirası yenmeye başlanmış ve bu miras da artık bitmiştir... (W-HI31D1B-2423-1)

6. Bulgular

1. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *kaymağımı* ile 39 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 22'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 16 kullanım tespit edilmiştir.¹⁰ **Tablo 2**'de *kaymağımı ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 2. "kaymağımı ye-" Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-KH32D1B-2505-6	Türkiye'nin kaymağımı yiyen , bir dediği iki edilmeyen, vuran, soyan, sömüren, cukkalayan, hortumlayan kaymak tabaka...
2.	W-LE09C2A-0589-21	Ozanın dediği gibi " hayatın kaymağımı " belki de " ölüm yiyordu ".
3.	W-RG37F1B-2934-22	bu ülkelerde eğitim konusunda mağdur olan milyonlarca emekçi ve onların çocukları olduğu gibi , bu işin kaymağımı yiyen burjuvalar da var.
4.	W-IA16B3A-2683-14	Bu herif bozuntusu ilçenin hamallığını bana yaptırarak, kaymağımı kendisi yiyecekti .
5.	W-OA16B4A-0061-5	Gel patron ol sen şu filme, kaymağımı başkası yemesin! demesi üzerine de, asabım epey dingiliyor .

Tablo 2'de görüldüğü üzere toplumun üst kesiminden olan insanların (burjuva, patron, kaymak tabaka gibi) ayrıcalıklı konumu söz konusudur. Belirli bir güce ve zenginliğe sahip bu kişiler, toplumun alt seviyesinde olan insanlara (mağdur olan milyonlarca emekçi ve onların çocukları gibi) karşı daha avantajlıdır. Üstelik söz konusu bu avantajı kullanan üst mevki kişiler için bir şeyin en değerli kısmına sahip olmak toplumsal düzlemde genel de kabul görmüştür. Bu durum eşitsizliği ve adaletsizliği ifade eder. Toplumsal yapıdaki dengesizlik ve haksızlık gibi olumsuz unsurlara karşılık gelir. *Kaymağımı ye-* deyimi bu bağlamda olumsuz anlam ezgisi taşır.

2. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *kendini* ile 22063 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 152'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 31 kullanım tespit edilmiştir.¹¹ **Tablo 3**'te *kendini ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

¹⁰ *kaymağımı ye-* deyimine olumlu anlam ezgisi kazandıran 2 kullanım tespit edilmiş olup tarafsız anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

¹¹ *Kendini ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

Tablo 3. “kendini ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-MI22C3A-0669-105	bir Alman karşı çıkmak istiyor, kendi kendini yiyor, oturup ağlıyor, ama elinden bir şey gelmiyordu...
2.	W-DA16B2A-0863-42	Yedi bitirdi kendini , sonunda erkeğine duyurabildi.
3.	W-GA16B4A-0048-26	Süha hiçbir şarkıya katılmıyor, öfkesini dışarıya vuramamann sıkıntısıyla kendini yiyordu.
4.	W-OA16B1A-1221-123	Kimselelere açıklamadığı bir derdi yüzünden kendini yiyip bitiriyormuş.
5.	W-TE36E1B-3355-124	Özel bir kendi kendini yiyip bitirme yolu geliştirmişti kendine.

Tablo 3'te görüldüğü üzere *kendini ye-* deyimini olumsuz duyguları (endişe, stres, sıkıntı, zorluk vb gibi) ifade eder. Buna göre söz konusu deyim, içsel huzursuzluğun getirdiği duygu çatışmalarıyla beraber kişinin kendini kontrol edemeyerek bitirmesini ifade eder. Bu bağlamda *kendini ye-* deyiminin anlam ezgisi olumsuzdur. Deyimin eş örüntüsü ise *bitir-* eylemidir.

3. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *para* ile 21930 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 124'tür. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 61 kullanım tespit edilmiştir.¹² **Tablo 4**'te *para ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 4. “para ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-UI09C2A-1758-17	"Paraları yiyorlar" diye söylenti çıktı, bundan da vazgeçtik.
2.	W-RA41B1A-1147-65	Bazı hayali geniş şahıslar ise "tarihte kimileri büyük avanta yedi ama paraları yiyemeden geberip gitti.
3.	W-HA16B2A-0031-1	Durup dinlenmeden, kocasının onca parayı başka kadınlarla yediğini düşünerek gözyaşı döküyordu.
4.	W-LH09C2A-0276-15	"Dişe diş" yaşanan karanlık dünyada, kim kazanırsa, parayı o yerd.
5.	W-JA16B2A-0437-13	(Öfkelendim) Oh, ne güzel be!., siz paraları yiyeceksiniz , evler, apartmanlar, yazlıklar alacaksınız, bunların ceremesini de bize çektireceksiniz , vergilerimizi sizin kasalarınıza yollayacağız.

¹² *Para ye-* deyimine ilişkin olumlu anlam ezgisi kazandıran 2 kullanım tespit edilmiş olup tarafsız anlam ezgisi örneğine rastlanılmamıştır.

Tablo 4'te görüldüğü üzere *para ye-* deyimini, kazanılan paraların haksız bir şekilde harcanmasına ilişkin göndermeler yapar. Etik dışı olarak yenilen paraları imgeler. Buna göre söz konusu deyimnin metin bağlamında anlam ezgisi olumsuzdur.

4. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *tka* ile 215 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 14'tür. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 10 kullanım tespit edilmiştir.¹³ **Tablo 5**'te *tka basa ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 5. “*tka basa ye-*” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-YI45F1D-4819-7	Kazları yağlansınlar diye ölene kadar zorla tka basa yedirip yapıyorlar bunu biliyorsunuz, tam bir vahşilik .
2.	W-OA16B2A-0095-1	Gösteri öncesi tka basa yemeleri zaten tavsiye edilen bir şey değildi .
3.	W-RA16B2A-0316-14	Dört iyi arkadaş, haftada bir uğrayıp tka basa yediğimiz lokantada açlık ve sabırsızlık içinde siparişlerimizin gelmesini bekliyorduk.
4.	W-SI09C2A-0405-2	Sonra onları tka basa yedirip, sarhoş olana kadar içirip, sonra da onlara istediği belgeleri imzalattıp, onları orduya alıp, savaşa yolluyormuş .
5.	W-SI42E1B-2941-10	Mesela müzeyyen bir sofrada hepsinden tka basa yiyen bir insan , en sevdiği yiyecekten bir lokma dahi yiyemez hâle gelir .

Tablo 5'te görüldüğü üzere *tka basa ye-* deyimini, *ye-* eyleminin aşırıya varmasına vurgu yapar. Söz konusu deyim, tüketimin sınırsızlığına ve bu durumun yol açtığı sıkıntılara karşılık gelir. Buna göre *tka basa ye-* deyiminin hem gerçek hem de mecaz anlamıyla beraber metin bağlamında anlam ezgisi olumsuzdur. Fiziksel olarak çok fazla yemek ve mecaz olarak da bir şeyi aşırı tüketmek durumları söz konusu olduğunda ifade edilen anlamlar olumsuz bir atmosferi işaret eder.

5. Derlemin yazılı metin sorgusunda *al-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *vakit* ile 4511 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 194'tür. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 24 kullanım tespit edilmiştir.¹⁴ **Tablo 6**'da *vakit ye-/al-* deyimine deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

¹³ *Tka basa ye-* deyimine ilişkin olumlu anlam ezgisi kazandıran 1 kullanım tespit edilmiş olup tarafsız anlam ezgisi örneğine rastlanılmamıştır.

¹⁴ *Vakit al-/ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

Tablo 6. “vakit ye-/al” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-MA16B4A-1316-2	Kavgacılar grubuyla saralıyı izleyenler grubu katılımcıların artışıyla birbirine teğet iki güruh haline gelmişlerdi ve bu halk kitlelerinin kaynaşması fazla vakit almadi.
2.	W-UA14B1A-1595-188	(Açıktan) Elbette, ama pahalıya mal olur, ayrıca çok vakit alır yeni gemiler yapmak.
3.	W-NC40E1B-2873-140	Söz konusu değişikliklerin bu bilgisayarlarda da yapılması hem sahibini rahatsız edecek hem de oldukça vakit alacaktır.
4.	W-LI13C2A-1374-105	Yüzme takımına seçildiğimde antrenmanlar o kadar vakit alıyordu ki , en gelecek vaat eden noktada yüzmeyi bırakmak zorunda kaldım.
5.	W-IA16B3A-2673-156	Bu, hem vakit aldığından hem de zamanla kemiklerin toprak içerisinde kaybolup gitmesinden ötürü zahmetli bir işti.

Tablo 6'da görüldüğü üzere *vakit ye-/al-* deyimini örnek cümlelerde zamanın gereğinden uzun olmasıyla ilişkilendirilir. Bu durum, eylemi gerçekleştiren öznenin bazen rahatsızlığıyla bazen de yaptığı işten vazgeçişiyile ifade edilir. Dahası, zamanın uzunluğu yapılan işinin fiziksel zorluğuna işaret eder. Vakit tasarrufu yapamamak, sahip olunan vakti iyi değerlendirememek günümüzün en güncel problemlerinden biridir. Buna göre söz konusu deyim anlam ezgisi olumsuzdur.

6. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *nane* ile 188 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 8'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 8 kullanım tespit edilmiştir.¹⁵ **Tablo 7**'de *nane ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 7. “nane ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-QD36C0A-0222-1	Savaşçılık orta kırat adamların yiyeceği nane değildir."
2.	W-IA16B3A-0474-2	"Recep Efendi'yi geçin; ne Yaşar, ne de Nahit denen adamın yiyeceği nane değil bu soygun işi.
3.	W-RA14B1A-4730-1	da can çekişiyor... Kısacası yurdumuz naneyi yemiş diyebiliriz sayın seyircilerimiz...
4.	W-RA14B1A-4730-2	sen diyorsun Metin... Ciğerlerin diyorum... Naneyi yemiş diyorum... Durmadan sigara içiyorsun...

¹⁵ *Naneyi ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

5.	W-VA16B2A-0561-1	Bir daha kolay kolay o naneyi yemem! Ben salık vermem ama istersen bir de sen dene!
----	------------------	--

Tablo 7'de görüldüğü üzere *naneyi ye-* deyiimi, bir durumun yanlışlığına gönderme yapar. Bu *hata* sözcüğüne de karşılık gelir. Kişinin yaptığı hatalar veya yanlışlar *nane ye-* deyiimi ile metaforlaşır. Tekrarlanan hatalara ilişkin *nanenin yenilmemesi* üzerine vurgu yapılır. Tekrarlandığı durumlarda ise artık yapılacak bir şeyin olmadığıdır. Ancak birinci ve ikinci sırada yer alan örnek cümlelerin anlamına göre söz konusu *naneyi yiyebilecek* insanlar, gözü kara olmalıdır. Gözü kara olmak ile ifade edilen karanlık bir dünyaya yapılan göndermedir. Buna göre söz konusu deyim anlam ezgisi olumsuzdur.

7. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *başımı* ile 7436 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 62'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 22 kullanım tespit edilmiştir.¹⁶ **Tablo 8'**de *başımı ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 8. "başımı ye-" Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-OI22C1A-0833-60	başımı yedin bu rezil hâlinle, başımı yesin bu sefil hâlin
2.	W-ME30D1B-2083-17	İngiliz basınına göre kriz, hükümetin başımı yiyebilir.
3.	W-QA16B2A-0321-62	ancak büyük kayıplar verdikten, kendi " evlatlarının başımı yedikten " ve kendi etik değerlerini ve teorik öncüllerini defalarca " zorunluluğa " kurban ettikten sonra olacaktır bu.
4.	W-SE30D1B-2110-51	İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin başımı alamadığı yolsuzluk davaları, bir çiftin başımı yedi.
5.	W-ME30D1B-2083-15	Bazı basın yayın organları da halktan büyük destek alan böyle bir eylemin , sonuçta " hükümetin başımı bile yiyebileceği " yorumlarını yapıyor.

Tablo 8'de görüldüğü üzere *başımı ye-* deyiimi, hatalı bir eylemin sonucunda ortaya çıkan zararları veya hasarları ifade eder. Bu zararlar, gerçekleşen eylemin sonuçlarına katlanmak anlamıyla ilişkilidir. Sonuçlar ise ceza olarak karşılık bulur. Bu denklem üzerinde hatalı bir eylemin olumsuz sonuçları kaçınılmazdır. Bu atmosferde *başımı ye-* deyiminin anlam ezgisi olumsuzdur.

8. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *etini* ile 207 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 64'tür. Deyime olumsuz

¹⁶ *Başımı ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

anlam ezgisi kazandıran 11 kullanım tespit edilmiştir.¹⁷ **Tablo 9**'da *başının etini ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 9. “başının etini ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görüntümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-UI42E1B-2943-61	Kardeşleri bile vak vak edip başının etini yiyor , "Seni bir kedi kapsa da senden kurtulsak... " diyorlarmış.
2.	W-NA16B4A-0040-46	Savaşmaktan, kaçışmaktan ve perişanlıktan bıkmış Kürt kadınları da erkeklerinin başının etini yiyordu ne zamandır,
3.	W-JA09B2A-0042-34	Nanaka, kuzinine böyle hayırsız birini tanıştırdığı için kocasının başının etini yiyordu .
4.	W-MA16B2A-0017-5	Kendisi başının etini yiyordu sevgilisinin, karısını boşasın , diye.
5.	W-HA16B2A-1938-23	" Bu evden çıkalım... " diye başının etini yiyoruz .

Tablo 9'da görüldüğü üzere *başının etini ye-* deymi, herhangi bir duruma ilişkin belirli bir yönden yapılan sürekli söyleme karşılık gelir. Bu sürekli söylem ile ifade edilen sınırları aşan ısrarcılıktır. Aynı yönden yapılan ısrarcılık karşı tarafın içinde bulunduğu durumdan fazlaca irite olmasıyla ilişkişendirilir. Bu olumsuz durumun bir çözüme ulaşması hedeflenir. Yine de bu durum metnin atmosferine bakıldığında olumsuzluğunu devam ettirir. Buna göre *başının etini ye-* deyiminin anlam ezgisi olumsuzdur.

9. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *kafayı* ile 749 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 134'tür. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 101 kullanım tespit edilmiştir.¹⁸ **Tablo 10**'da *kafayı ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 10. “kafayı ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-WI44F1D-4753-88	bende kafayı yıyorum ya ölüm ya doğum haberi alıcaksınız diyorlar bizdede ömrün uzamış diyorlar aklıma geldikçe ölücem zannediyorum ben panik atak hastasıyım 8 yıldır o kadar stresli bir hastahkki
2.	W-HA16B2A-0792-95	Yıllarca mahalle bakkallarına veresiye defteri tutturduktan sonra; kel başa şimşir tarak hesabı hipermarketlerde kafayı yiyen salak tüketici ailelerin yakalandığı hastalık beynini ele geçirmiş durumda...

¹⁷ *Başının etini ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

¹⁸ *Kafayı ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

3.	W-NA16B4A-0054-127	Kafayı yedi, bunadı, delirdi hükümlerinin arasında benim dikkatimi çeken Osman'ın Toprak'ı delirten o sözü oldu,
4.	W-OA16B3A-0033-59	"Tamam hep deliydin Behiye; ama yeminlen son zamanlarda iyice kafayı yedin.
5.	W-RI22C0A-0279-1	- Siz kafayı mı yediniz kardeşim? Bu ne terbiyesizlik? Bu ne...

Tablo 10'da görüldüğü üzere *kafayı ye-* deyimini ile zihinsel bozukluk ifade edilir. Bu durumun olumsuz (aşırı stres, endişe, kaygı bozukluğu vb.) bileşenleri örnek cümlelerde *delir, deli, terbiyesizlik* ve *ölüm* gibi olumsuz değer taşıyan sözcüklere ifade edilir. Bu çerçevede, *kafayı ye-* deyimini sözlüklerde karşılık gelen anlamına ek olarak metin bağlamında zihinsel sağlığın bozulması olarak ifade edilir. Buna göre söz konusu deyiminin anlam ezgisi her durumda olumsuzluğu işaret eder.

10. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *içini* ile 2328 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 46'dır. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 28 kullanım tespit edilmiştir.¹⁹ **Tablo 11'**de *içi içini ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 11. “içi içini ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-GA16B3A-1009-44	"Acaba bu örümcek kafalı adam ne söylemek istiyor?" diye içi içini yiyordu.
2.	W-EA16B3A-0568-36	Torununa yaniyor , " Ele güne karşı rezil olduk " diye içi içini yiyordu.
3.	W-NA16B3A-0050-19	kendisine her zaman kutsal görünmüş olan askerliğe bir saygısızlık olarak değerlendiriyor; şımarık paşazadelere hadlerini bildiremediği için de içi içini yiyordu.
4.	W-KA16B3A-0550-5	Oysa bugün öyle miydi? Bir şeyler içini yiyip bitiriyordu.
5.	W-MA16B4A-0102-10	İçi içini yiyen Esra, " Halaf yeter artık! " diyecek oldu ama sarhoş olmaya başlayan aşçı:

Tablo 11'de görüldüğü üzere *içi içini ye-* deyimini ile bireyin iç dünyasında yaşadığı olumsuz duygular ifade edilir. Kişi, duygusal anlamda bir kaygı bozukluğu yaşar. Bu kaygı bozukluğu normal olmayan durumları işaret eder. Dahası, sınırı aşan durumlarda söz konusu kaygı bozukluğu tıp dünyasında psikolojik bir rahatsızlığa karşılık gelir. Buna göre söz konusu deyiminin anlam ezgisi olumsuzdur.

¹⁹ *İçi içini ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

11. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *hak* ile 8687 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 48'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 59 kullanım tespit edilmiştir.²⁰ **Tablo 12'**de *hak ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 12. “*hak ye-*” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-ID36C2A-0018-8	Bu kılıç ile sen hak yiyen hanlara, beylere, paşalara kan yutturacaksın .
2.	W-MI09C3A-0619-44	Hak yiyen , yalan söyleyen, ondan sonra da ibadet ederek Tanrı indinde makbul olacaklarına inananlar saf değillerse sahtekârdırlar .
3.	W-TE36E1B-3353-19	Hiçbir zaman darbeleri savunmadım ama hak yememeye de çalıştım.
4.	W-NE09C2A-0324-47	Yeniden zulümler, yeniden hak yemeler başladı .
5.	W-OE39C3A-2604-9	Yolsuzluk yapanların, hak yiyenlerin gözünün yaşına bakmadan kafasını ezmeli .

Tablo 12'de görüldüğü üzere *hak ye-* deyimini ile etik değerlere uygun olmayan durumlar ve davranışlar ifade edilir. Toplumda her bir bireyin sahip olduğu belirli haklar vardır. Ancak bazı insanların sınırları aşarak kendine göre alt seviye gördüğü insanlara karşı uyguladığı aykırı davranışa karşılık gelir. Bu davranışlar çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Kamu kaynaklarının haksız yere kullanılarak yolsuzluk yapılması, insanların emeklerinin çalınması gibi durumlar adil olmayan ortamlar doğurur. Bu durum toplumsal düzeni bozan aykırı davranışlar oluşturur. Buna göre *hak ye-* deyiminin anlam ezgisi her durumda olumsuzluğu işaret eder.

12. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *birbirini* ile 2731 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 34'tür. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 30 kullanım tespit edilmiştir.²¹ **Tablo 13'**te *birbirini ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 13. “*birbirini ye-*” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-XI45F1D-4809-34	Çoğu insanın çıldırdığı, birbirini yediği, tuhaf hesapların peşine düştüğü evliliğe hazırlık kısmını hasarsız atlatmanın başka formülü yok.

²⁰ *Hak ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

²¹ *Birbirini ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

2.	W-MA16B3A-0039-26	Sonuçta birbirini yiyen züppeler, katiller, çılgınlar barındıran bir aile!
3.	W-UC03A2A-1470-6	Böyle bir ortamda nefis vardır, birbirini yiyen, birbirini yok etmek isteyen insanların mücadelesi vardır.
4.	W-LI22C2A-0352-9	Devletin içinde çeteler olduğunu, siyasilerimizin sürekli birbirini yediğinden başka işle uğraşacak vakit bulamadıklarını , birtakım işadamlarımızla, "mütayit"lerimizin habire en eski yöntemlerle devleti soyduğunu niye yazıyorsunuz.
5.	W-VA14B1A-1599-29	İşte o zaman da dünyayı kaplayan kibrin, nefretin, birbirini yenme arzusunun ölüm karşısındaki anlamsızlığını görüyorum.

Tablo 13'te görüldüğü üzere *birbirini ye-* deymi örnek cümlelerde rekabet ve çatışma unsurlarına karşılık gelir. Ancak burada kastedilen unsurlar düşmanlık duygusunu ifade eder. İnsanların birbiriyle olan mücadelesi ve bunun sonucunda birbirlerine karşı verdikleri zararlar söz konusudur. Kişilerin birbirini yok etme arzusu mecaz olarak ifade edilse de gerçeği de yansıtabilir. Buna göre *birbirini ye-* deyiminin anlam ezgisi her durumda olumsuzluğu işaret eder.

13. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *ayvayı* ile 47 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 30'dur. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 30 kullanım tespit edilmiştir.²² **Tablo 14**'te *ayvayı ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 14. "ayvayı ye-" Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-NF10E1B-3062-9	Padişah irkilmiş : " İşte şimdi ayvayı yedik " demiş.
2.	W-PA16B4A-0591-25	iki sözcük beliriverdi gözümün önünde: " Ayvayı yedik. " (Cezaevi ziyaretimde Angut'un kullandığı deyim.)
3.	W-UE36E1B-3356-27	" Aboov ayvayı yedik " dedim önce.
4.	W-QA16B5A-0175-18	O benden daha karamsardı : " Ayvayı yedik oğlum. "
5.	W-DA16B3A-1494-15	Gören olsa ayvayı yedik.

Tablo 14'te görüldüğü üzere *ayvayı ye-* deymi olumsuz durumlarda ifade edilen bir söylemdir. Örneklerde de yer aldığı gibi bir padişahı bile korkutan durumlarda veya cezaevi ziyaretinde kullanılan bir ifade olarak olumsuz olaylara karşılık geldiği açıktır. Beklenmedik bir

²² *Ayvayı ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

durumu karşılayan bir ifade olarak karamsarlık unsuruna karşılık gelir. Bu unsur endişeyi beraberinde getirir. Söz konusu deyimim olumsuz anlam ezgisi karamsarlık ve endişe üzerinedir.

14. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *ekmeğini* ile 281 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 79'dur. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 21 kullanım tespit edilmiştir.²³ **Tablo 15**'te *ekmeğini ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 15. “*ekmeğini ye-*” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-NE39C0A-0215-64	Ekmeğini yediği yere ihanet edenlerden biri de Hafız Hamdi Çelebi adındaki Divan-ı Hümayun katibiydi.
2.	W-NE39C0A-0215-37	nasıl önce kendi milletlerini satmış, ekmeğini yedikleri vatanın evlatların kana boğmuşlarsa adı geçen ve halen bir giz olmaktan öteye
3.	W-TI31D1B-2333-5	Futboldan ekmeğini yiyen bir futbolcunun kendisi gibi futboldan ekmek yiyen bir meslektaşına kasten (bilerek ve hatta isteyerek) karnına tekme atması asla kabul edilemez.
4.	W-RD03A0A-0200-29	Ekmeğini yedikleri kapıların eşiğine varıncaya kadar yıktırmak , Türk'ün nam ve nişanını ortadan kaldırmak için her vasıtaya müracaat ediyorlardı.
5.	W-NE39C0A-0215-20	Ekmeğini yiyip , suyunu içtiği vatanını, şunun bunun kuklası olarak menfaat uğruna satmaktan kaçınmayan çıkar grupları süreç içerisinde ortaya çıkmış ve netice itibarı ile ülke içerisinde oldukça tahribatlar oluşturmuşlardı.

Tablo 15'te görüldüğü üzere *ekmeğini ye-* deyimi bireyin kazanç sağladığı yere ihaneti ile sıkça kullanılır. Bu ihanet, sadakatsizlik ve menfaat gibi olumsuz anlam değeri olan kelimelere karşılık gelir. Çıkar uğruna milletini satan veya yine aynı biçimde meslektaşına zarar veren insanların durumunu anlatan ifadeler *ekmeğini ye-* deyimi ile birlikte sıkça kullanılmaktadır. Söz konusu deyimim anlam ezgisi metin bağlamında olumsuzdur.

15. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *çığ* ile 592 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 83'tür. Deyime olumsuz

²³ *Ekmeğini ye-* deyimine ilişkin olumlu anlam ezgisi kazandıran 7 kullanım tespit edilmiş olup tarafsız anlam ezgisi bulunmamaktadır.

anlam ezgisi kazandıran 7 kullanım tespit edilmiştir.²⁴ **Tablo 16**'da *çiğ çiğ ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 16. “çiğ çiğ ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-CA16B1A-0505-7	Herifi çiğ çiğ yiyecektim.
2.	W-PD03A0A-1674-80	Öyle bir acı çeker ki, sonunda delirir, yaşadığı çevreden kaçıp bir mağaraya saklanır ve kendisinden daha şanslı olup bebekleri yaşayan anneleri kiskanarak çocuklarını kaçırıp çiğ çiğ yemeye başlar.
3.	W-OE09C2A-0411-2	O âna kadar çocuğu çiğ çiğ yiyecekmiş gibi bakan polisin tüm hırsı tükenmişti.
4.	W-RE36E1B-3293-29	Değdi mi bu Kurt Çiftin saatlerimi kıtır kıtır çiğ çiğ yediğine yani?? Her an cızırtı cızırtı bir ortam.
5.	W-SG03A1B-3272-44	burada yakalanan keçi, boğa gibi Dionysos'u temsil eden hayvanlar tanrının kendisinin devler tarafından parçalanarak yenmesini taklit edercesine parçalanarak çiğ çiğ yenirdi.

Tablo 16'da görüldüğü üzere *çiğ çiğ ye-* deyimi ile ifade edilen bireylerin gerek duygusal olarak gerekse fiziksel olarak zarar görmesidir. Bu davranış biçiminin merkezinde şiddet unsuru yer alır. *Çiğ çiğ ye-* deyimi acımasız bir biçimde insanın insana zarar verme niyetine karşılık gelen olumsuz anlam ezgisine sahiptir.

16. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *miras* ile 42 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri 1'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 1 kullanım tespit edilmiştir. **Tablo 17**'de *miras ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 17. “Miras ye-” Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-HI31D1B-2423-1	İviç'le birlikte Fenerbahçe 90 dakikalık saha mücadelesini kaybetmiş ve Osieck'in mirası yenmeye başlanmış ve bu miras da artık bitmiştir.

Tablo 17'de görüldüğü üzere *miras ye-* deyimi ile daha önceden var olan bir kazan-cın/paranın yenilerek tüketilmesi ifade edilir. *Miras ye-* deyimi ile hem maddi karşılığı olan para hem de toplumun bir sonraki kuşağa bıraktığı değerlerin bütünü ifade edilebilir. Bu değerler genellikle kötüye kullanılması üzerine çerçeveslenir. Bir başka deyişle söz konusu deyim, bir

²⁴ *Çiğ çiğ ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

önceki kişinin, grubun, yönetimin vb. edindiği değerlerin veya kazanımların ziyan edilerek boşa harcanması gibi durumlara karşılık gelir. Buna göre *miras ye-* deyimini bir şeyin değerini kötüye kullanarak *tüketmek/yok etmek* anlamına karşılık gelen olumsuz anlam ezgisine sahiptir.

17. Derlemin yazılı metin sorgusunda *ye-* eylemi 4989 metin içerisinde taranmış olup kök sözcük *damgası* ile 222; *damgasını* ile 883 metinde arandığında gözlenen eş dizimlilik değeri toplam 51'dir. Deyime olumsuz anlam ezgisi kazandıran 41 kullanım tespit edilmiştir.²⁵ **Tablo 18'**de *damga ye-* deyimine ilişkin uyumluluk dizgesinde yer alan örneklerden bir kısmı şöyledir:

Tablo 18. "Damga ye-" Deyiminin Olumsuz Anlam Ezgisi Görünümü

	Tud Numarası	Uyumluluk Dizisi
1.	W-NI22C2A-0169-16	Bir kadının evde giydiği elbisesinde olan en ufak bir leke bile ayıplanır , böyle bir kadın hemen " pasaklı " damgasını yerd.
2.	W-KE39E1B-2839-15	Ailesiyle birlikte vatan haini damgasını yiyerek Özbekistan'ın Andican bölgesindeki bir köye sürgüne gider.
3.	W-PE39C0A-0197-18	daha sonra kardeşlerinin ve sevmeyenlerinin üzerindeki oyunları sonucu " hain " damgası yemiştir.
4.	W-PH42C3A-0808-31	Tam bu sırada, buldukları köye bir gece baskını düzenlenmiş ve yağmalanan mallar arasında, esaret damgası yiyen nice insanla birlikte onun hayatına da pranga vurulmuş, esaret zincirlerine bağlanmıştı.
5.	W-NE39E1B-2899-19	Örneğin tarihte çoğu kez " nihilist " damgasını yiyen ve temel etkinliklerini " devrimci terör " olarak belirleyen küçük grupların

Tablo 18'de görüldüğü üzere *damga ye-* deyimini ile ifade edilen olumsuz izler veya etiketlerdir. Buna göre etiketlenen insan toplumda itibar kaybı yaşar. Bu kayıp, kişinin toplumdan dışlanarak soyutlanmasına kadar gider. Örnek cümlelerden hareketle söz konusu etiketler ile genellikle toplumda utanç verici durumlar ifade edilir. *Damga ye-* deyimini toplumda kötü üne sahip olan insanların yaşadığı durumlara karşılık gelen olumsuz anlam ezgisine sahiptir.

7. Sonuç

Bu çalışmada 17 deyim üzerinde durulmuş; bu deyimlerin taşıdığı olumsuz anlam ezgileri derlemden tespit edilen cümleler üzerinden çözümlenmiştir. Olumsuz anlam ezgisi, bazen eş dizimli kelimelerle bağlantılı olarak gelişirken, bazen de deyim kendi anlamıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir.

²⁵ *Damga ye-* deyimine ilişkin tarafsız ve olumlu anlam ezgisi kazandıran kullanımı bulunmamaktadır.

Araştırmada, düğüm sözcük olarak deyimlerde geçen *ye-* eylemi seçilmiş. Bu seçimde, düğüm sözcüğüyle ilişkilendirilen kök sözcüklerin deyimleşmiş anlamları verilmiştir. Özellikle olumlu ve tarafsız kök sözcüklerin *ye-* eylemi ile birlikte kazandığı olumsuz anlam özelliği vurgulanmıştır. Tek başına ‘değer’ ya da ‘ağrışım’ olarak anlamı olumsuz olan sözcükler ile çözümleme yoluna gidilmemiştir. *Ye-* eylemi ile deyimleşen bu söz öbekleri anlam olarak olumsuz ezgi tarafında yer almaya devam eder. Ancak *kaymak, kendi, para, tıka basa, vakit, nane, baş, başının eti, kafı, içi içini, hak, birbiri, ayva, ekmek, çiğ çiğ, damga* ve *miras* gibi anlam değeri olumlu ve tarafsız olan sözcükler üzerinden çözümleme yapılmıştır. Bu özümleme sürecinde, olumsuz anlam ezgisi tek bir anlam ile sınırlı olmadığından inceleme sırasında derlem üzerinden örnekler metin bağlam ilişkisine dikkat edilerek ele alınmıştır.

Sonuç olarak anlam ezgisi, bir sözcüğün var olan anlamının, bulunduğu bağlam içindeki diğer kelimelerle ilişki kurarak yeniden şekillenmesi olgusunu temel alır. Bu anlam değişimi, metnin genel atmosferini de dönüştürür. Bunun sonucunda sözcüklere yeni anlamlar yüklenir. Söz konusu yüklenen anlamlar, anlam ezgisi terimiyle karşılık bulur. *Ye-* eylemi ile oluşan deyimlerin anlam ezgisi de bağlam içerisinde kazandığı anlam yüküyle ilişkilidir. İncelenen deyimlerde olumsuz anlam ezgileri, zor ve sıkıntılı durumları ifade etmek üzere karşılık bulmuştur. Bazı deyimler, doğrudan olumsuz anlam değerleriyle yüklüdür. Buna göre olumsuz unsurlarla doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bazı deyimler ise (kaymağını *ye-*, ekmeğini *ye-*, para *ye-* ve miras *ye-*) olumlu anlamlar taşır. Buna rağmen söz konusu deyimler, metin bağlamında sıkça olumsuz değerlere işaret eden sözcüklerle birlikte kullanıldığından olumsuz anlam ezgisi kazanmıştır. Söz konusu olumsuz sözcükler bulgular bölümünde işaret ettikleri anlamlarıyla detaylandırılmıştır. Bu çerçeve, anlam ezgisinin metin bağlamında tutarlı bir biçimde şekilendiği gözlemlenmiştir. Bulgular bölümünde incelenen deyimlerin olumsuz anlam ezgisi görünümüne göre deyimlerde geçen *ye-* eyleminin daha çok olumsuz anlam ezgisi tarafında olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

ıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar atışması yoktur.

Kaynaklar

- Akar, Y. (1991). Türkçe Deyimler ve Sorunları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 1-13.
- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil-3*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D.(1996). *Türkçenin Sözcüğü*. Ankara: Engin Yayınları.
- Aksan, Y., Duran, N., Ersen, D., Hızarcı, Ç., Korkmaz, S., Sever, B. Ve Sezer, T. (2008). Türkçede Yakın Anlamlı Sözcükler: Bir Derlem Çalışması. 22. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, Ö. Asım. (1984). *Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ö. Asım. (1988). *Atasözleri, Deyimler*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayata, O. (2016). Türkçe Deyimlerde Olumsuz Semantik Prozodi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berber Sardinha, T. (2000). Semantic Prosody in English And Portuguese: A Contrastive Study. *Cuadernos de Filología Inglesa*. 9(1):93–110.
- Can, Ö. (2020). Türkçe Deyimlerin Temsil Ettiği Düşünce İçeriklerinin Bileşenleri Olarak Kavramlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 7(1), Article 1.
- Cotterill, J. (2001). Domestic Discord, Rocky Relationships: Semantic Prosodies In Representations Of Marital Violence In The O.J. Simpson Trial. *In Discourse & Society*. 12/3, 292–312.
- Çalışkan, N. (2014). Semantik Prozodi Kavramı ve Türkçe Semantik Prozodi Örnekleri: “aksettirmek, ...dan ibaret, ...nin teki, karşı karşıya, varsa yoksa”. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*. 6 (1), s. (139-160).
- Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe Atasözleri Ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul:Toroslu Kitaplığı.
- Demir, C. (2008). Türkçede Deyimlerin Sözdizimsel Özellikleri. *Türk Dili*. s. 677, 428-444.
- Dodd, B. (2006). The Relevance of Corpora to German Studies. In Dodd, B., editor, *Working with German Corpora*, pages 1–39. Bloomsbury Academic.
- Ebeling, S. O. (2014). Cross-Linguistic Semantic Prosody: The case of 'commit', 'signs of' and 'utterly' and their norwegian correspondences. *Oslo Studies in Language*, 6(1).
- Esmer, E. (2015). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenen Öğrenciler Tarafından Üretilen Yazılı Metinlerdeki Sözcüklerin Anlamsal Bütün Görünümlerine Yönelik Gözlemler. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. UDES 2015, 591-605.
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.

- Hunston, S. (2002). Corpora in Applied Linguistics. *Cambridge University Press*. 71-72.
- Kavukcu, D. Neşe, (2018). Türkiye Türkçesindeki Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı: Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurtoğlu Zorlu, Ö. (2017). Korku Kültürü İle İlgili Türkçe Sözcüklerin Derlem Temelli İncelemesi. 30. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri*. Dilbilim Derneği Yayınları.
- Louw, B. (1993). Irony in the text or insincerity in the writer? The diagnostic potential of semantic prosodies, In M. Baker, G. Francis, & E. Tognini-Bonelli, (Eds.)". Text and Technology: In honour of John Sinclair, Amsterdam, Netherlands: John Benjamins. 157–75. <https://doi.org/10.1075/z.64.11lou>
- Louw, B. (2000). Irony in The Text or Insincerity in The Writer? The Diagnostic Potential Of Semantic Prosodies. *Corpus Linguistics: critical concepts in linguistics*, 3, 30–50.
- McEnery, T. and Andrew H. (2012). *Corpus Linguistics: Method, Theory And Practice*. Cambridge University Press.
- Öz, S. (2009). A Corpus Based Study on Turkish Seemingly Synonymous Adjectives. 2. *Mediterranean Graduate Students Meeting in Linguistics*. Mersin.
- Parawahera, N. P. (1999). The emergence of prosody in linguistic theory. *Humanitas: Journal of the Faculty of Arts*, 1, 53-64.
- Partington, A. (1998). *Patterns and Meanings: Using Corpora For English Language Research And teaching*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Pilten, ř. (2011). Orhon Yazıtlarında Anlam Vezni. *Türk Dünyası: Geçmişi ve Bugünü Uluslararası Türkoloji Sempozyumu*. Astana.
- Pilten Ufuk, ř. (2017a). Anlam Vezni Kavramı Üzerine Değerlendirmeler. *Avrasya Terim Dergisi*, 5(1), 1-10.
- Pilten Ufuk, ř. (2017b). Zarifoğlu'un Düşünce Dünyasında Kadın (I): İşaret Çocukları Kitabının Anlam Veznine Dayalı Tutum ve Değerlendirme Analizi. *Teke Dergisi*, 6(2), 964-985.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara:Arkadaş Yayınları.
- Sert, G. (2018). Anlam Alanı ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anlamlı Durum Sıfatları (Derlem Tabanlı Bir İnceleme), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sert, G. (2019). Anlam Alanı Ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anımlı Durum Sıfatları: “muhtemel” ve “olası” Örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 93-121.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Sinclair, J. 1996. The Search For Units of Meaning. *Textus*, 9: 75–106.
- Stewart, D. (2009). *Semantic Prosody: A Critical Evaluation*. London-England: Routledge.
- Stubbs, M. (1986). A Matter of Prolonged Field Work: Notes Towards A Modal Grammar of English. *Applied Linguistics*, 7(1):1–25.
- Stubbs, M. (1996). *Text and Corpus Linguistics*. Oxford: Blackwell.
- Stubbs, M. (2002). Two Quantitative Methods of Studying Phraseology in English. *International Journal of Corpus Linguistics*, 7 (2), 215–244.
- Uçar, A. Ve Kurtoğlu, Ö. (2011). *Eylemlerde Çokanlamlılık: Sözlük Verisinin Derlem Temelli Görünümleri*. 24. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildiri Kitabı. ODTÜ Basım İşliği.
- Uzun, L. (1991). Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 29-39.
- Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics At Work*. J. Benjamins.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Xiao, R., & McEnery, T. (2006). Collocation, Semantic Prosody, and Near Synonymy: A Cross-Linguistic Perspective. *Applied Linguistics*, 27(1), 103-129.
- Wei, N. & Li, X. (2014). Exploring Semantic Preference and Semantic Prosody Across English and Chinese: Their Roles for Cross-Linguistic Equivalence. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 10(1):103–138.
- Whitsitt, S. (2005). A Critique of The Concept of Semantic Prosodies. *International Journal of Corpus Linguistics*, 10.3: 283–305.

İnternet Kaynaklar

- Türk Dil Kurumu. (2024). Türk Dil Kurumu web sitesinden 13 Nisan 2024 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkçe Ulusal Derlemi. (2024). (TUD) web sitesinden 13 Nisan 2024 tarihinde <https://v3.tnc.org.tr> adresinden erişildi.

Extended Summary

Idioms constitute a significant aspect expressing the richness and cultural depth of a language. Idioms based on a specific social, cultural or historical context often have a metaphorical structure. In

Turkish, idioms can describe a situation or concept in depth using the structure in question. This plays an important role in enriching the semantic fields of idioms. For instance, the idiom "başını yemek" is defined in the Contemporary Turkish Dictionary by the Turkish Language Association as "to cause someone to fall into a difficult situation; to cause someone's death." In this particular idiom, the words "baş" (head) and "yemek" (to eat) do not directly denote a physical action; instead, they metaphorically express causing significant harm to someone. In this context, it would be appropriate to say that Turkish is indeed a rich language in terms of idioms. This characteristic of Turkish language showcases the depth and diversity of the language. According to the typological characteristics of languages, the usage of idioms can vary in terms of syntax and structural features, morphological characteristics, cultural context, metaphorical structure, as well as social and communicative roles. In this context, it is natural to observe differences and diversity in the structures and usage of idioms across languages. The examination, research, or classification of idioms in various domains demonstrate that idioms do not arise within a single pattern. As with all languages, idioms in Turkish also do not form in a single format.

Idioms, while having a fixed structure in terms of Turkish syntax, come together with different phrases when being established. In this context, idiomatic expressions are not independent of word classes such as nouns, adverbs, adjectives, prepositions, and conjunctions, which are part of the language's vocabulary. Within the language system, each word, phrase, or sentence is associated with at least one meaning. Based on this, words can be used with multiple meanings by the language speaker in both written and oral expression. However, the primary source of the vocabulary of any language is dictionaries. When referring to the vocabulary of a language, it encompasses all the words, idioms, phrases, proverbs, terms, and various expression patterns specific to that language. The definition of idioms, which are considered as one of the richnesses of language and the subject of our study, is described in the Contemporary Turkish Dictionary by the Turkish Language Association as "A fixed phrase or expression carrying a unique meaning, usually somewhat different from its literal meaning." Turkish is a language that is highly effective and proficient in terms of idioms. Researchers in the field have conducted numerous studies and provided explanations regarding "idioms". Idioms are fixed in the form of word phrases. This condition stands out as one of the foremost characteristics of idioms. Another significant characteristic is its ability to express a different meaning beyond its literal sense when combined with multiple words in a cohesive structure. This feature, as expressed by researchers, also brings along an intriguing expressive quality. Based on this, idioms have been widely accepted as one of the frequently used methods to enhance the expressive power of language. Due to the combination of at least two words, they depart from their literal meanings, giving rise to a new shared meaning. These meanings, influenced by the anchor words in fixed word phrases, sometimes establish new boundaries of meaning, either positive, negative, or neutral. The idioms formed with the verb "ye-" selected as the anchor word in our study, which carry unique meanings, predominantly continue their negativity in the domain of semantic prosody. (For example, "tokat ye-", "haraç ye-"). However, the verb "ye-" also combines with words that have positive or neutral meanings. It is worth investigating how the meaning situation in these words is formed (For example, "başını ye-", "para ye-"). Indeed, in recent years, there has been a growing and increasing interest in the examination of the term semantic prosody in corpus linguistics. In the formation of this term in the Western context, Sinclair, Stubbs, Whitsitt, and Louw are prominent figures. In this regard, the views of these researchers on the relevant term are in the form of semantic prosody. In this study, the mentioned term has been approached as semantic prosody, and in this context, the semantic prosody of idioms formed with the verb "ye-" has been explained within the context of the text.

Sibel TURGUT

In the initial stage of the study, idioms used with the verb "ye-" were identified by searching the Turkish Language Association (TDK) Contemporary Turkish Dictionary, Çotuksöken's Turkish Proverbs and Idioms Dictionary, and Aksoy's Proverbs and Idioms Dictionary. Following the dictionary search, sample sentences were identified for the anchor word selected from the Turkish National Corpus (TNC) for use in the study. In the corpus, the search range for the anchor word was limited to at least five words on the left and right sides.